

Disputatio theologica de paradisi sede temere apud Jordanem quaesita

<https://hdl.handle.net/1874/347634>

DISPUTATIO THEOLOGICA

DE

Paradisi Sede temerè apud
Jordanem quæsitâ.

QVAM

FAVENTE DEO

SUB PRÆSIDIO

Plurimum Reverendi & Clarissimi Viri,

D. JOHANNIS à MARCK, Phil. & S.S.

Th. Doct. hujusque Facultatis in Illustri Academia

Lugd.-Bat. Profess. Ordin. ut & Ecclesiæ

ibidem Pastoris,

Publicè ventilandam proponit

ADRIANUS REELAND, Ripa-Batav.

Ad diem 5. Julii, loc. hor. sol. ante merid.

LUGDUNI BATAVORUM,

Apud ABRAHAMUM ELZEVIER,

Academiæ Typographum. MDCXCVIII.

CLARISSIMIS, ERUDITISSIMIS

VIRIS

D. M. JOHANNI LEUSDEN, PHILOSOPHIÆ
DOCT. ET LINGUÆ SANCTÆ IN ACADEMIA
RHENO-TRAJECTINA ULTRA XLVII ANNOS
PROFESSORI.

D. M. GERARDO DE VRIES, PHILOS. DO-
CTORI EJUSDEMQUE FACULTATIS IN IN-
CLYTA, QUÆ ULTRAJECTI EST, ACADE-
MIA PROFESSORI.

D. M. JOHANNI LUYTS, PHILOS. D. ET
EJUSDEM FACULTATIS IN ACADEMIA TRA-
JECTINA PROFESSORI.

PRÆCEPTORIBUS DE ME MEISQUE STU-
DIIS OPTIME MERITIS, OMNIQUE AMO-
RE ET OBSEQUIO HONORANDIS.

JUXTA QUOS

*REVERENDO ET VITÆ MORUMQUE
INTEGRITATE
CONSPICUO VIRO*

D. M. HENRICO TROYE, PHILOS. DOCTO-
RI ET IN ECCLESIA HAGIENSI VERBI DIVI-
NI MINISTRO FIDELISSIMO, DIGNISSIMO,

EXERCITIUM HOC ACADEMICUM

D. D.

ADRIANUS REELAND.

Paradisi Sede temerè apud Jordanem quæsitâ.

T H E S I S I.

nimverò non est inter varias de Paradisi Situ
 opiniones à nobis rejectas ulla, quæ tanto
 cum fervore & apparatu defenditur, quam
 quidem illa quæ cum constituit in orientali
 terræ Iisraëliticæ tractu, quem *Jordanes à*
Gennesar ad Sodomiticam regionem perlabi-
bitur. Adversus illam dedimus nos antea
 argumenta duplicis generis, ex iis sc. quæ
 dixit, & simul ex iis quæ tacuit Moses. Dixit nempe, ad
Orientem, totius Iisraëlis, fuisse Paradisum; quæ phrasis ipsi Iis-
 raëliticæ terræ, etiam cis Jardenem, non competit. Dixit, in
Hedene fuisse hortum Dei; quæ regio distincta & multum dis-
 sita fuit à terra Iisraëlitica. Dixit, *Fluvium* apud Adami se-
 dem fuisse unum irrigantem, ex quo diviso fieret tam *Tigris*,
 quam *Euphrates*, atque illi qui divitem *Havilam & Cushaan*
 circumirent; qualis fluvius in terra Iisraëlitica nullus reperitur,
 dum longius distant, & terræ hæ juxta *Assyriam*, & fluvii no-
 minati, alio loco etiam orti & exeuntes. Tacuit vero Moses
 in descriptione Paradisi prorsus de Terra Iisraëlitica, nec ul-
 lum ejus alibi occurrens adhibuit nomen; sicuti & tacuit de
 Paradiso, ubi Terram eam multis aliis nominibus commenda-
 vit. Tacuit idem de terris proximè vicinis ab omni parte,
 per quas saltem fluvius potuisset dici procedere. Tacuit quin
 etiam de Jardene, cui Fluvii Hedenitici Mosaica descriptio

minime convenit, qui tamen Israëliticæ terræ præcipuus est. De his omnibus autem ad cognitionem Situs Paradisi, quam Moses dare voluit, tacere nequitiam potuisset, si apud hunc fluvium in ea terra ille fuisset. Sed nondum tetigimus, seu exceptiones, seu objectiones. Id nunc itaque agendum, potissimum ex Celebris Jesuita *Nicolao Abramo*, qui in *Pharo Vet. Test.* sententiam hanc præ aliis urfit, & ex quo alii complures heic sapiunt. Nostro tamen ordine secundum rerum naturam argumenta cuncta disponere licebit.

II. Atque ita deprehendo, opinionem dictam firmari, partim rationibus, partim autoritatibus. I. *Rationes* petuntur 1. Ex terræ illius fertilitate amœna, cum arborum lata copia, in primis circa Jardenem, quam uti in genere passim commendat Scriptura, ita & in specie Moses *Gen. XIII. 10.* & testantur cum *Josepho* ac *Hegesippi* exotici plures, & comprobant recentiores. 2. Ex tractus hujus situ *Orientali*, quandoquidem Jardenes ita est ad Orientem Canahanis, sicuti Mare Mediterraneum seu Magnum ad occidentem, hinc etiam Trans-Jardenicis tribubus hæreditatem suam in oriente agnoscentibus *Num. XXXII. 19.* & tractu Jardenis constituto *ab Oriente Gen. XIII. 11.* 3. Ex nomine *Heden*, vicinis terris dato, quando sic appellatur Tyri regnum *Ezech. XXVIII. 3.* & Libanus cum subjectis terris *Ezech. XXXI. 16.* atque *Heden* agnoscitur in Syria *Damascena Ham. I. 5.* imò filii *Heden* constituuntur in *Thalassar* q. e. apud Mare Mediterraneum *Jes. XXXVII. 12.* Debetque cum hoc nomine conferri, quod tractus ille hortus *Jehova* appelletur *Gen. XIII. 10.* & *Genesar* quasi quasi *שׂרן* hortus princeps, vel hortus principis, notante dudum *Hieronymo de Nom. Hebr. in Matth.* apud quem vitiosè legitur *ortus principium* vel *principium*; quodque illi tribuantur à *Brocardo* mira *poma Paradisi*, *Malabattrum* Syrium vocetur *herba Paradisi* apud *Isidorum*, quin & in Syria ponantur *Paradisus* vel *Paradisi balsami* apud *Strabonem* & *Theophrastum*, & fluvius ad radices Libani cum urbe in Cæle-Syria nomine *Paradisus*, apud *Strabonem*, *Ptolomeum*, *Capellam*, *Plinium*. 4. Ex fluvio qui heic deprehenditur uno, plane eodem quem Moses descripsit. Siquidem primò appellatur *יַרְדֵּן* *Jarden* q. *יַרְדֵּן* seu fluvius *Heden*. Dein restagnatione vicinas terras irrigat, coll. *Genes. XIII. 10.* *Jos. III. 15.* *IV. 18.* *Jerems.*

Jerem. XII. 5. XLIX. 19. I. 44. &c. eum in finem etiam flexuosus, seu *ambitosus accolisque se præbens, velut in vitis Asphaltiten Lacum perens*, uti est apud *Plinium Lib. V. Cap. 15.* Tum medius ipse est, inter fontes illinc septentrionales Tigridis & Euphratis, hinc Æthiopiam & Havilam meridionales, quas regiones Pishon & Gihon circumire dicuntur. Labitur porro ita in lacum Genesar & Asphaltitem, ut mox terris absorbeatur, *nec pelago accipiatur juxta Tacitum*; unde omnino per occultos canales subterraneos videtur dividi in quatuor capita, seu scatebras Tigris, Euphratis, Pishon, & Gihon, nihil obstante magna locorum distantia aut altitudinis diversitate, quando & alia longissime sub terris labi flumina quæ deinde emergant universalis est consensus, nec constat fontium primorum Jardenis altitudo. Et accedit, tum *Syracidis* autoritas, qui *Jordanem* cum quatuor fluviis Mosis jungit *Eccles. XXIV. 35. 36.* tum qualitas aquarum Jardenis, quas *nunquam corrumpi vel toto terrarum orbe delatas* testetur *Villamontius Lib. II. Peregr. Cap. 20.* quæ adeo Paradisum immortalitatis & incorruptionis locum merito irigent. 5. Junguntur cum his Mosais characteribus quin etiam alia plura. Nempe terra Israëlitica creditur totius terræ medium, etiam ex *Psal. LXXIV. 12.* longitudine computata sc. à Gadibus ad Gangen; ast in medio terræ credatur merito fuisse Paradisus, tanquam gemma in anulo, cor in corpore, pupilla in oculo. Terra Israëlitica fuit, ex consensu Judæorum & Christianorum veterum, *locus creationis Adami, & habitationis ejus post lapsum*, juxta communio-rem traditionem à *Basilio* etiam inculcatam, ac sedem gigantum quales ante diluvium ex *Kajino* orti in Moabitica Ammonitica & Basanitica terra *Deut. III. 13. Bar. III. 26. 27. &c.* dum non longè à Libano est quoque *Henochia* à *Kajino* exstructa *Gen. IV. 16. 17. &c.* & *sepulture* ejusdem, quæ *Calvaria* monti passim tribuitur à Patribus; iste vero locus proximus debuit esse Paradiso, ob *Adami* in hunc introductionem, & ex eo *expulsionem* faciliorem, cum renovata lapsus memoria quotidie. Terra Israëlitica amplius præ aliis omnibus celebratur in Sacris literis, & in specialem possessionem populo Dei est promissa ac statuto tempore posteritati *Abrahami* similiter tributa, & cœlestes sedes typice Israëli repræsentavit; quorum uti alias vix con-

stat ratio ulla, ita manifesta est illa, si fuerit Paradisi olim sedes. Maxime omnium observatur, hanc esse terram, in quam Christus venit, in Jardene baptizatus, & circa eum prædicationem suam inchoans, & in qua est dein mortuus & suscitatus; dum conveniens videtur, ut inde secundus Adam humane salutis initium accerferet, unde primus Adam mortem in orbem terrarum invexerat, atque ut in loco Paradisi Deus vellet & nasci & mori & resurgere unigenitum, qui indubie arbor est vite, indeque suam proficisci legem, ad discernendum quod est bonum & malum, quam nulli fas est carpere, nulli mordere sine interminatione mortis &c. Ista autem omnia argumenta ex Abramo Jesuita sumpsit fere & urfit ipse Cel. Heideggerus, quem Virum Magnum nuper sibi morte ereptum merito luget Orbis Reformatus.

II. Autoritates accedunt, & Judæorum, qui portam Paradisi jungunt monti Moria, & Christianorum qui cum illis in Agro Damasceno Adamum creatum statuunt; porro Veterum apud Athanasium, qui Jerosolymis Paradisum figebant, item Jac. Naclanti Clugiensis Episc. Mariane, Circuelli Doracensis, Alphonsi à Vera Cruce &c. qui si non per omnia saltem ex parte huic opinioni de Paradiso in terra Iisraëlitica subscribere deprehendantur, adeoque à novitatis singularis vitio eandem liberent.

III. Isthæ objectionum tela, sic pertexta, nunc retexenda venit breviter. Atque heic in primâ objectione negare nolim, vel universæ Iisraëliticæ terræ præ aliis plurimis multiplicem præstantiam, vel Jordanici tractus in illa speciale decus; cujus imminutio magna per Sodomiticæ regionis everfionem facta quidem est, sed ita ut hinc etiam ipsum præcedens decus constet. Ineptus enim sit, qui propter secutum peccata Dei iudicium, quod & Tertullianus heic observavit de Pall. Cap. 11. neget priorem terræ illius felicitatem; sic utique iudicium ipsum simul negaturus re ipsa. Præterquam quod vastatio illa spectet ad meridionales Jardenis partes ubi Lacus Asphaltites seu Mare Mortuam; dum mansit diu post eam elegantia Campi Magni seu Convallis Illustris, & præcipue regionis Gennesar magis septentrionalis ad Lacum ejus nominis. Hanc enim descripsit Josephus cum aliis, tanquam optimam Galilee Ant. Lib. XVIII. Cap. 3. & tanquam θαυμαστήν φύσιν τὴν καὶ κάλλει Lib. III. de B. Jud. Cap. 35. Ubi sic

sic porro de ea legas ; Ούτε γὰρ αὐτὴν τὴ Φυτὴν ἀρνείτω διὰ τὴν
 ποιότητα , καὶ πᾶσαν πεφυτίκασιν οἱ νεμόμενοι· τῆ δὲ ἀέρι τὸ
 ἐνκρατον ἀρμόζει καὶ τοῖς διαφοραῖς , καὶ οὐ μὲν γε Φυτῶν τὸ χει-
 μερώτατον ἀπειροὶ πηγάσιν· ἐνθα φοίνικες , εἰ καὶ μακρὰ τρέφονται ,
 σπυκία τε καὶ ἐλαῖαι πηλοσίου τέτων , αἷς μαλθακώτερον αἶρ ἀπο-
 δέδεικται . Φιλοπομίαν ἂν πρὸς εἶποι τῆς φύσεως , βίαια μὲν γε εἰς
 ἐν συναραγεῖν τὰ μάχιμα , καὶ τῶν ἁρῶν ἀγαθὴν ἔρειν , ἐκάστη ὡς-
 περ ἀνπιπιμένης τῆ χωρῆς . καὶ γὰρ ἔ μόνον τρέφει ὡς δὲ δόξαν
 τὰς διαφορας ἐπαύρας , ἀλλὰ διαφυλάσσει , τὰ μὲν γε βασιλικώτατα
 σαφυλὴν τε καὶ σῦκον δέκα μηνὸν ἀδιαλείπτως χωρηγᾶ , τῆς δὲ
 λοιπῆς καρπῆς δὲ ἔτησ ἄλλε περιημερίσονται αὐτοῖς ἑς . Ob istam
 porro terræ hujus præstantiam nequaquam ego negaverim quod
 illic fuerit Paradisus , ac si tanta in illo loco post peccatum sem-
 per requireretur vastitas , quanta ante illud fuit elegantia . Si-
 quidem qui locus amisit speciales Paradisi prærogativas , &
 communem subiit cum terra reliqua ante & per diluvium maledi-
 ctionem , ille non mox omnem amisit præstantiam fundi , sed
 potius hujus reliquias præ aliis minus beatis locis non immeritò
 putetur retinuisse . Verum ex adverso quoque ex sola terræ
 alicujus præstantia non licet in illa Paradisum constituere ; quan-
 do Dei bonitas in longe plurimis & dissitissimis orbis partibus
 per benignum cæli & solis influxum , terræque ipsius condi-
 tionem , & irrigationem lætam , ita moderata est communem
 maledictionem , ut fertilitatem , amœnitatem , & arborum plu-
 rimarum copiam illic reperias . Ut ex attributo hoc communiori
 nequeas specialem locum unum discere .

IV. Secundum argumentum bifariam peccat . Primò eodem
 quo primum modo ; dum ex nomine *Orientis* , quod commu-
 nius est , ad singularem locum in oriente concludit , uti ad ex-
 trema Asiæ continentis pari ratione alios progredi antea vidi-
 mus . Sed dein magis adhuc ; dum non attenditur satis , quo
 modo nomen *orientis* sic absolutè positum in Scripturis intelli-
 gatur . Nempe *Oriens* omnino distinguitur ab integra terra
 Jisraelitica ; & dicit terras ab hujus vel etiam deserti Arabici
 oriente fitas paulo propius vel remotius , quæ Judæis potissimum
 cognitæ fuere & primis etiam temporibus habitatæ , quod suo
 loco demonstratum dedimus . Alia vero est res , ubi *oriens*
 hujus aut illius urbis vel loci specialis occurrit , aut limites ter-

ræ Canahan inter se conferuntur, uti fit apud *Josuum* passim, atque etiam *Gen. XIII. II.* Atque adeo extra controversiam omnem equidem est, tractum Jardenis fuisse in terra Jisraëlitica orientalem. Sed falsum omnino, illum solum mereri nomen *orientis*, quando innumera alia loca sunt in oriente; falsum præterea, id nomen absolute alias usurpari de orientali Canahanæ parte, quod ex adverso datur regionibus ab ea distinctissimis; falsum tandem, quod in textu hoc Mosis aliquid sit adjectum ad hoc nomen, aut præcedat, aut sequatur, quod orientem hunc ad partem aliquam Jisraëliticæ terræ referat aut restringat, ubi ex adverso & *Heden* & *Fluvii* nos ad aliam solitam orientis notionem pellunt.

V. Tertia objectio ex nomine *Heden* vicinæ dato, cum tot aliis *horti Jehova*, *Genesar*, *Paradisi*, magis primo intuitu videtur esse metuenda. Verum & hæc ipsa magis minatur, quam ferit, si ad examen justum eam voces. Utrique aliud longe est, terram aliquam hoc illudve nomen proprium habere quo vulgò appelletur; aliud, metaphorice aut synecdochicè ad eam alterius terræ nomen proprium accommodari, uti Roma sic dicitur nonnunquam emblematicè Babylon & Ægyptus, cum his urbibus idcirco non confundenda. Posteriori hoc modo, non autem priori, Deus *Regem Tyri* dicit collocatum in *Heden*; uti clarum est ex eo quod simul in *horto Dei*, atque in *monte sanctitatis Dei* constituatur, & *Cerubh unctus protegens* appelletur *Ezech. XXVIII. 13. 14.* notata sic abundantia, potentia, & splendore Tyri ac Regis ejus. Talis vero metaphoricus vocis usus, in prophetica redargutione aptissimus, in simplicissima primæ antiquitatis historia Mosaica perperam cogitur. In altero *Ezechielis* textu *Cap. xxxi. 16.* ne hoc quidem obtinet, ut *Libanus* accipiat metaphorice *Hedenis* nomen; siquidem distincte illic nominantur, primò *omnes arbores Hedenis*, tum *electio & bonum Libani*, tandem *omnes bibentes aquam*, ut per has omnes arbores, per quas emblematicè representantur reges potentissimi cum thronis suis, simul adductas Assyrii & Ægyptii regis lapsus tanto copiosius depingeretur. Quod si etiam *arbores Hedenis* eadem forent cum *bono Libani*, jam liceret ita ejusdem speciei arbores in *Hedene* & *Libano* agnoscere potius quam loca illa confundere. Ipse vero
ille

ille *Ezechielis* locus *Affyrium* metaphoricè appellans *cedrum in Libano*, reliquosque reges *cedris in horto Dei* & arboribus *Hedenis in horto Dei* designans, etiam ostendit, regis *Tyrii* descriptionem non minus metaphoricam fuisse. *Hamofi* post hæc textus *Cap. 1. 5.* latius in *Commentario nostro* est expositus; ubi videbis, *LXX.* non legisse *בֵּית עֵינַן* / sed per mutationem unius literæ vulgò ἀνδ' εἰς χαρπιδίον, & *Hieronymum* interpretatum esse appellativè *domum voluptatis*, & videri eo nomine *Beth-Heden* emblematicè tantum formato juxta alterum *Bikbath Aven* notari ipsam *Dammascum*, atque tandem aliud esse nomen simplex regionis *Heden*, de quo disputamus hæc, aliud compositum *BethHeden*, quod urbi alicui apud *Syros* antiquæ forte competierit ob amœnum ejus situm aut aliam multiplicem voluptatem. Denique *Talassar* *הלאשר* vel *הלשר* non esse à nomine Græco *Ἰουλάσιος maris* derivandum, sed potius ab orientali origine petitum notare munimentum vel montem vel tumulum, seu *Affuris*, seu *felicitatis*, seu *luci*, seu *principis*, est suo loco visum; qui locus alias ab alio mari æque quam à mediterraneo suam appellationem etiam potuisset habere, sicuti & plures præter *Syro-Phœniciam* regiones *Mari Mediterraneo* adjacent; dum & hoc notari meretur, quod *Heden* non dicatur quædam in *Talassar*, sed filii *Hedenis* illic ponantur, qui variis occasionibus in regionem vel urbem peregrinam potuerunt esse translati. Adeo nullus omnino superest locus, qui *Hedenis* nomen tribuat *Syro-Phœnicæ*, cujus sc. orientem constituerit tractus *Jardenis*.

V I. An ergo alia nomina collata plus faciunt ad sententiæ propositæ firmamentum? Minime equidem, ut puto. Uti que planities *Jardenis*, licet metaphoricè potuisset appellari *hortus Jehova*, non accipit tamen hoc nomen apud *Mosen Gen. XIII. 13.* sed tantum ante divinam perditionem *Sedomæ* & *Hamoræ* dicitur fuisse *כַּנְת יְהוָה* / sicut *hortus Jehova*, vel quicumque excellentissimus & Deo dignus, vel potius ille à Deo plantatus in *Heden*, cui adeo ob elegantiam assimilatur eadem phrasi qua mox additur fuisse eam *כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם* / sicut *terra Egypti*, in quam tractus *Jardenis* sic tamen non transponitur vel ommutatur. Per quam instantiam motus *Abramus* fatetur, hoc *Scripturæ testimonium* vix ullius esse momenti, postquam prius

observasset, dici posse, sicut non esse merè αυνητιον ut comparationi tantum inserviat, sed αυνητιον ut causam reddat cur illa regio fuerit irrigata, quia erat Paradisus Dei, coll. 2 Cor. III. 18. Eph. v. 1. Joh. 1. 14. Sed debuisset agnoscere, hoc testimonium consequenter omnino facere contra se; non enim planities Jardenis sibi ipsi sed loco à se distincto comparatur, in uno & primo æque quam in altero terræ Ægyptiacæ nomine, quæ sane non fuit in tractu Jardenis unquam. Unde & per modum objectionis adversus se hunc locum adduxit Cel. Heideggerus; neque obstat huic sententiæ locus Gen. XIII. 10. &c. Et cogitur hic duplex inane effugium quærere; primo illud Abrami, Caph esse αυνητιον, quod ex verbis eodem tenore subnexis, & sicut Ægyptus, refellit ipse Abramus; tum, neque necessario intelligi debere, Paradisum potius quam hortium, quemlibet amanissimum, quomodo Hebræorum more quicquid excellit in suo genere Deo tribuitur, quod omnino etiam improbat Abramus ob Græcam versionem cum Articulo ο παρὰ δεσος, sed quod magis improbandum est ob horti Adami factam à Deo plantationem & celeberrimam amœnitatem, atque ob alterum determinatum terræ Ægyptiacæ simile. Quod porrò attinet ad Genesim, Γεννησιον apud Josephum, pro quo in N. T. legitur Γεννησιον vel Γεννησιον Matt. XIV. 34. Marc. VI. 53. Luc. v. 1. constat satis, Judæos illud scribentes בניסר vel גנוסר vel גניסר / multos equidem derivare à בני vel גנוה סרוס / hortis principum, qui illic fuerint complures coll. 1. Chron. XII. 34. vel quibus terra illa fuerit similis per abundantiam & amœnitatem, nihil tamen cogitantes de Adami Paradiso veteri; sed & longe verisimilius est, hanc esse quandam allusionem in voce, per mutationem literæ unius & alterius derivata ex Hebræa כנרת / Cinnereth, & כנרות / qua tractus ille exprimitur Num. XXXIV. II. Deut. III. 17. Jos. XI. 1. XII. 3. XIII. 27. 1 Reg. XV. 20. & quam à dulcedine fructus comparata cum dulci sono כנור citbara derivant Talmudici. Quod ferre videtur velle Ligtfootus, monens, transisse nomen Cinnereth in Genesim ob regionis amœnitatem hortis ac Paradisi referatissima. Cent. Chor. Matth. Cap. LXX. Dum alias de Græca origine à nomine γενεος vel γενησιος, à Talmudicis assum-

to, etiam cogitari posset. Tandem ex nomine *Paradis*, adhibito in appellatione pomorum, & herbæ, & locorum balsami, & fluvii, & urbis in Syria, nihil aliud concludas; quam vel celebrem *Paradis* primi amœnitatem, unde cum locis fructus præstantissimi suam nacti sint idcirco appellationem, sicuti & à *Genosar* apud Judæos, vel latiore vocis usum de hortis splendidis & majoribus, quem in ipsa Scriptura reperimus absque respectu ad *Paradisum* *Adami*, vel summum nescio quam incertam hominum traditionem qui suam terram præ aliis commendare nomine veteris *Paradis* fortè voluerunt, unde veritas rei minime patet.

VII. Quarta objectio quam latè diducitur, tam invalida est, petita nempe ex *fluvii* descriptione *Mosaica* ad *Fardenem* accommodata, sed præter speciem ullam. Quod de nomine *Farden* præmittitur, ac si notaret ex origine sua *fluvium* *Hedenis*, conquistum est; quandoquidem non deberet in scriptione *Hebræa* præcipua & distinctiva litera vocis *Heden* omitti, si ista origo vera foret, quin etiam a voluptate fluvius sic appellari posset æque ac à regione *Heden* per quam laberetur. Sed longe verisimilius id nomen vel simpliciter derivatur à *רר* descendendo per additum *Nun* *Heemanticum*, pro natura fluvii, vel à *רר* expandendo, vel à *רר* dominando, vel ex *רר* & *רן* quasi descendens ex *Dan*, vel ex *רר* & *רן* quasi irrigans *Dan*, vel ex *רר* & *רן* quasi fluvius *Dan*, vel ex *For* & *Dan*, duobus fontibus ex quibus fluvius hic componitur. Quod habet *Suidas*, *Ἰορδάνης ὁ ποταμὸς, ἐκλήθη δὲ ἔτιω Δὰν τὸ συνυψυχθέντι δύο ἀμυα ποταμῶς Ἰορ καὶ Δάνυ;* & perinde *Hieronymus* in *Quest. Hebr. ad Gen. XIV. 14.* *Dan unus e fontibus est Jordanis, nam & alter vocatur For, quod interpretatur פַּיְדְּגוֹן q. e. rivus. Duobus ergo fontibus, qui haud procul à se distant, in unum rivulum federatis Jordanis deinceps appellatur. Interim apud Eusebium de Loc. Hebr. paulo aliter legimus; Dan viculus est in quarto à Paneade militario euntibus Tyrum &c. de quo & Jordanis flumen erumpens à loco sortitus est nomen, For quippe פַּיְדְּגוֹן i. e. fluvium sive rivum Hebræi vocant. Quæ magis videntur convenire cum *Joseph* narratione *Lib. III. de B. I. Cap. 35.* ubi folius *Panii* meminit, ex quo antro & fonte derivat *Φανερόν* *πέσμα* *Jordanis*, ita ut simul ponat tanquam compertum à *Philippo* *Tetrarcha*,*

trarcha, quod ex *Phiale* lacu *ῥοχουδῆ* Trachonitidis per occultos ductus ad Panium seu Dan aqua Jardenis feratur. Quæ nomini Jardenis jungitur hujus fluvii *restagnatio*, eam plane negare nolim, etiamsi per loca adducta omnia haud æque feliciter probetur, uti antea vidimus dudum; sed observo, fluvio Hedenis neutiquam à Mose tribui restagnationem, sed tantum *irrigationem horti*, dum irrigationem etiam lectam *Gen. XIII. 10.* aliis præter restagnationem modis fieri passim, & heic factam omnino esse, ibidem notavimus, ob Paradisi inhabitationem perpetuo futuram quæ restagnatione fuisset impedita. Et est præterea neque restagnatio neque flexuosus cursus Jardeni peculiaris, sed pluribus fluviiis communis. Qui restagnationi Jardenis jungitur *fitus medius* inter fontes magis septentrionales & fluvios magis meridionales, nescio quid huc faciat multum; quando fluvium hunc fuisse medium inter duos septentrionales & duos meridionales alios nusquam dixit Moses; nec Jardenes aquas distribuit versus utrumque latus tam septentrionale quam meridionale, sed in meridiem modo tendens à fontibus septentrionalibus Euphratis & Tigridis sic magis recedit. Ut recursum cogatur arcanum ponere ipse *Abramus* plane septentrionalem versus fontes Euphratis & Tigridis, ex quibus fluviiis secundum Patres miro recurso & cursu orientur iterum Pishon sive Ganges & Gihon sive Nilus; dum ipse probabilius censet, Gihon esse *fluvium Sihor qui Æthiopiã orientalem inter Ægyptum & Palestinam alluit, & Pishon fluvium qui in terra Hevilat prope Amalecitidens arenas aureas in Arabicum sinum evoluit.* Quæ fitui Jardenis jungitur ejus per terram *consumptio* seu *occultatio* infra Lacum Asphaltitem, illa ejus divisionem in Tigridem Euphratem Pishon & Gihon neutiquam docet. Quando in mille alias cavernas subterraneas aut abyssum ipsam per eas hæc æque aqua, quam aliorum marium & fluviorum, labi potest; scribente *Josepho*, quod *ἐἴς τὴν Ἀσφαλτῖτιν ἔξεισι λίμνην*, & ex recentioribus *Christ. Adrichomio*, quod *pestiferum hoc mare præterlapsus brevique spatio egressus in horrenda quadam terre voragine atque abyssò absorbeatur.* Unde sicut neutiquam demonstrari potest illa aquarum Jardenis in fluvios quatuor Moïsaicos divisio; ita præter longissimam distantiam, & altitudinis diversitatem, ubi erumpit fluitque Jardenes alias in altum ascen-

furus ibidem, obstat quam maximè aquarum Jardenis insuffi-
 cientia ad tot tantosque fluvios alios constituendos. Præter-
 quam, quod longe aliam & conspicuam divisionem fluvii spe-
 ctasse Mosen antea asseruimus. Post hæc omnia nullum
 robur habet *Syracidis* autoritas, qui nec usquam *fluvium Hede-
 nis* per *Jordanem* exposuit, sed hunc fluvium tanquam ex Mose
 & aliis Scripturis celebrem ac Jisraëlitis notissimum cum aliis
 quatuor junxit; & quidem penultimo tantum loco, quem si
 fluvium radicalem omnium aliorum credidisset omnibus cum
 Mose debuisset potius præponere. Nedum quemquam movebit
 superstitiosa fabella de *incorruptis* prorsus *Jardenis aquis*, quam
 satis ridiculè probat *Villamontius*, ex eo quod eam talem *Je-
 rosolymis Venerias usque mille & septingentarum leucarum inter-
 vallo detulerit*; quasi non aliquamdiu multiplex aqua conserva-
 ri posset à corruptione, quæ tamen idcirco non plane incorru-
 ptibilis constitueretur. Nihil vero de ista virtute aquarum flu-
 vium Hedenis habet Moses; atque ineptissimè statuat quisquam,
 post peccatum omnia corrumpens per Dei judicium justissimum
 non modo mansisse eam fluvii ipsius virtutem, sed & aquas
 ejus aliorum delatas eam constanter servare, quando mirum
 est, nec omnia per aquam hanc irrigata constitui similiter incor-
 ruptibilia etiamnum. Ita objectione hac per partes omnes soluta,
 retorsioni amplissimæ locus est; quando v. g. nec Jardenis no-
 men fluvio Hedenis nec illud fluvii Hedenis Jardeni dedit Mo-
 ses aut reliqua Scriptura; quando Jardenes non est in *Oriente* &
 Regione dicta *Heden*; quando Jardenes nequam dividitur in
 quatuor alios fluvios, nedum in Euphratem & Tigridem, cu-
 jus longe magis septentrionales sunt fontes &c.

VIII. Quinta objectio minime omnium nos detinere potest
 aut debet, quatenus vel meris ratiociniis vel incertis traditioni-
 bus nititur, quæ nequam in re geographico-historica contra
 Mosen possunt valere. Utique Iisraëliticam terram nusquam
 Spiritus dixit *mediam* continentis omnis, quando **בְּקֶרֶב הָאָרֶץ**
 in *Psalmo* notat simpliciter *intra terram*, vel omnem vel Cana-
 hanam, *coll. vers 4. 11.* & medium Canahanæ terræ non
 est simul necessario medium orbis; nec est illa media continen-
 tis, si terras ultra Gangem addas orienti, uti decet. Sed ne-
 que ab altera parte Paradisum in medio terræ constituit Moses;

nec est cur illic constituatur à nobis ; quandoquidem medium omne non est præstantissimum aut in regionibus aut in rebus aliis ; nec ponderis alicujus est Hebræorum traditio apud *Origenem*, *Φασιν ἡ αὐτὸν μέσον εἶναι τῷ κόσμῳ ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ*, διὸ καὶ τὸν ποταμὸν τὸν Φησὼν ἐξημενεύεσθαι σῶμα κόσμου, quam adduxit *Engubinus*. Perinde non ignoramus istas de loco creationis habitationis, & sepulture *Adami* traditione tum Judaicas tum Christianas ; sed fundamenta earum sufficientia desideramus, quæ superstitione circa Judæam terram maxime nitividentur, & incertissimis præterea conjecturis. Qualis est v. g. illa de sede *Kajinitarum* in *Trans-Jordanica* terra, quia illic post Diluvium gigantes habitaverunt, qui prius dicti חניכים / nomine paululum inflexo appellati fuerint ענקים. Cæteroquin non ita procul à Paradiso natum, ibidem etiam post lapsum vixisse, & sepultum esse Adamum, dici probabiliter, sed nec iterum monstrari potest ; quandò possent rationes dari, cur etiam longius à Paradiso post peccatum depulsus crederetur Adamus. Porro celebritas, promissio specialis, & vis præfigurativa *Canahanæ* terræ, vix quidquam ad rem præsentem videntur facere ; quandò à fertilitate, non autem à situ Paradisi in ea celebratur, & ob hanc simul & incolarum maledictam impietatem promissa est *Jisraëli*, atque sic à Deo & populo ejus habitata recte etiam pro typo quodam cœli habeatur ; & quandò Paradisus ipse, unde Adam à Deo satis severè expulsus, potius ad habitationem à Deo non videtur suis datus esse deinde, quam datus. Tandem quod *Christus* natus est, versatus, passus, mortuus, & suscitatus in terra *Jisraëlitica*, id factum, non ex aliqua veteri loci illius dignitate, sed ex populi Deo foederati inhabitatione in ea quo tempore res hæ gerebantur. Neque est ullo modo necessum, ut ex eodem loco exitium & salus oriantur ; quod si necessum foret, jam vel *Judæa* integra, vel speciatim *Bethlehem* & *Jerusalem*, pro Paradiso foret habenda ; dum illa quæ de Arboribus Vitæ & Scientiæ dicuntur, cum respectu ad *Christum* & Legem, tanquam plane allegorica, argumentum nullum solidum præbent.

IX. De Autoritatibus vix operæ pretium est verbum ullum addere. His enim non tam astruitur sententia proposita, quam quidem à novitatis objectione liberatur ; quæ in hoc rerum genere

nere non est magna aut gravis, ubi recepta magis sententia non est inter fundamentalia fidei capita, atque ubi sæpe laudem meretur scrutatio nova postquam opinionem minus exploratam alter ab altero dudum accepit. Interim non habet opinio à nobis impugnata assentientes adeo multos aut magnos viros, ut hoc nomine admodum commendari queat. Utiq; traditio isthæc Judæorum de porta Paradisi vicina monti Moria concidit, si spectemus ejus fundamentum apud *Elieserem*, quod est scæda παγερμηνεία verborum Dei *Genes.* 111. 23. quasi *cultus terra*, ex qua sumptus erat Adam, intelligeretur non corporaliter sed spiritualiter de Dei cultu in illa; unde & hoc ex turbida traditionum colluvie derivat *Guil. Henr. Vossius*. Nec aliquod in historia habent fundamentum, sed majus in superstitione fabulosa, quæ de Agro Damasceno in tribu Judæ prope Hebron & de *Speunca Adami* in eo feruntur plurima. Verum porro est, quod apud *Athanasium* dicatur, οἱ μὴ γὰρ Φασιν, ὅτι ἐν Ἱερουσαλήμ ἐστὶν ὁ πῶδῶδες; sed qui aut quales fuerint hi, non expressit, atque addidit, οἱ ἢ ἐν Ἄρανοῖς, imò utramque opinionem pariter refutavit, ἀδὲ ἐῖς τὸ δύο ἀληθῆς, καὶ ὅτι μὴ οὐκ ἐν Ἱερουσαλήμ ἐστὶν ὁ πῶδῶδες, μαρτυρεῖ ὁ Ἀδάμ, ὁ ἐν τῷ Κρανίῳ κείμενος, εὐδελον ἢ ὅτι οὐκ ἐν τῷ πῶδῶδεῖσιν ἐταίφθη, ἀλλ' ἐξεβλήθη &c. Recentiores Scriptores Pontificios porro non est quod magnopere spectemus; quando in numero hominum horum maximo sunt isti paucissimi; hi partim de re ipsa tacent, nomen *Farden* tantum derivantes à *Faar Eden*; horum alii denique vel ratiocinia adducunt imbecillia, quæ antea habuimus, vel locum *Mosis* ex *Genes.* XIII. 10. uti de *Circuello* & *Alphonso* refert *Corn. à Lapide*, quem omnino huic opinioni obstare antea similiter monstravimus.

Annexa Defendentis.

I. פנינים Job. xxviii. 18. Prov. III. 15. Thren. iv. 7. *contra Bochartum*
Historici p. 2.
pag. 632.
 aliisque locis occurrens, non libris πολυτελῆς in genere, margaritas aut uniones, sed gemmas rubicundi coloris, aut etiam Corallia significare videtur. II. Tharsis, cujus mentio Jerem. x. 9. & quo

quo tendebat Jonas fugiens à facie Dei Jon. I. 3. non Oceanum, nec Tharsum Cilicie Urbem, sed Tartessum Hispania notat potius. At per אֲנוּיָה הַרְשִׁישִׁי non ubique Naves Tartessiacas, sed alias magnitudine ipsis pares intelligi existimamus. III. Paradisi vocem esse Persicam, non vero Hebraicam aut à פֶּרֶז deducendam, eamque à Persis ad Græcos aliasque gentes dimanasse, probabile est. IV. Gladius הַיּוֹנָה Jerem. XLVI. 16. L. 16. & Jerem. XXV. 38. non incommodè verti potest per Columbæ gladium, i. e. Babyloniorum, (qui Columba imaginem in vexillis habebant, eamque variis modis venerabantur,) alias versus, opprimens. V. קֶשֶׁט Psalm. LX. 6. non arcum, uti versionis Alexandrina Græca aliorumque non infimi subfellii Eruditorum fert sententia, admissa permutatione literarum ejusdem organi, sed veritatem denotare videtur. VI. Textum Genes. XLIX. 12. non male putamus intelligi juxta sententiam AbenEzræ, Raschi aliorumque, oculos Juda rubicundos fore ob vini copiam, quod biberet, atque dentes ejus albedine tingendos esse ob lactis copiam, quo nutritur: dum & cogitari potest splendor oculorum ejus præ vino fulgens, & albedo dentium qua lactis colorem superet. VII. Quamvis inter Justificationem fidelium sub Oeconomia Vet. & Nov. Testam. discrimen admittamus satis conspicuum; attamen benignius est nostrum de statu Patrum sub Vet. Test. judicium, quam ut plenam ipsis peccatorum remissionem, adoptionem, conscientie tranquillitatem, & qui plures sunt hujus beneficii fructus, adimamus. VIII. Nec obstant sententia nostra Scriptura loca Jerem. XXXI. 34. Actor. X. 43. Rom. III. 25. Actor. XII. 39. Hebr. X. 18. Ephes. I. 7. Coloss. I. 14. & que ejusdem argumenti plura inveniuntur. IX. Specimen unperum Viri Docti, quo S. Scripturam Vet. Testam. prætextu nescio cujus Metri, hæcenus ignoti, nec ab ipso proditi, corrigere aut corrumpere verius sustinet, voces & periodos integras transponens, mutilans, supplens, pro lubitu ut sensus inde longe alius imo Scriptura longe alia resurgat, rei Christianæ maxime noxium & periculosum & quæ esse defendimus, utpote quod ejusdem primo fundamento totalem minatur ruinam.

F I N I S.